

Centrum pro otázky
životního prostředí
Univerzita Karlova v Praze

EKONOMICKÉ HODNOCENÍ DOPADŮ ZNEČIŠTĚNÍ NA ZDRAVÍ

Vojtěch Máca

Znečištění ovzduší v České republice a související
civilizační dopady

Praha, 22. 5. 2014

Obsah prezentace

- hodnocení dopadů znečištění na zdraví – přístup funkce škody
- přístupy k oceňování dopadů na zdraví
- výzkum v oblasti oceňování dopadů na zdraví v COŽP UK

Část I.

PŘÍSTUP FUNKCE ŠKODY

Zřetězení dráhy dopadu v důsledku expozice znečištění

1. Aktivita (např. poptávka po elektřině / po dopravě)

2. Emise (PM, NO_x, SO₂ atd., tuny)

3. Rozptyl a atmosférické transformace (mj. vznik aerosolů a ozónu, $\mu\text{g.m}^3$)

4. Expozice obecné populace (obyvatelstvo, $\mu\text{g.m}^3$)

5. Expozice rizikové populace pro specifický dopad (riziková populace, $\mu\text{g.m}^3$)

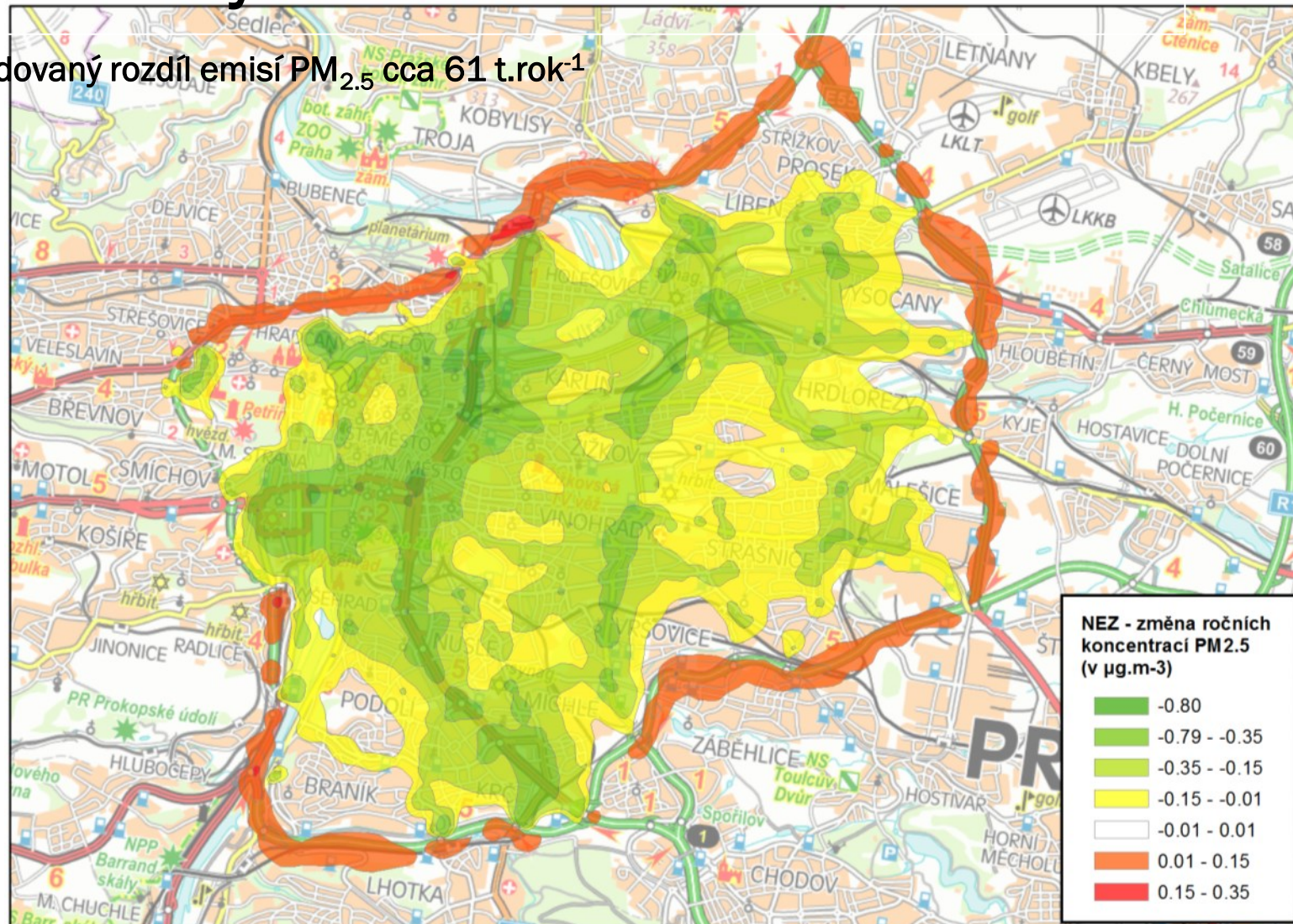
6. Výskyt (incidence) hodnoceného zdravotního efektu spojeného s hodnocenou znečišťující látkou (např. respirační hospitalizace)

7. Peněžní ocenění zdravotních dopadů (Kč)

Rozdílová mapa imisní zátěže při zavedení nízkoemisní zóny v Praze

- celkový odhadovaný rozdíl emisí $PM_{2.5}$ cca 61 t.rok^{-1}

Kvantifikace (fyzických) dopadů

$$\textit{koncentrace} \times \textit{populace (věk)} \times \textit{populace (riziko)} \times \textit{incidence} \times \textit{CRF}$$

kde:

koncentrace představuje průměrnou roční (denní) koncentraci příslušné znečišťující látky

populace (věk) je věkově určená frakce populace pro specifický dopad

populace (riziko) je riziková frakce populace pro specifický dopad (např. astmatici)

incidence je míra incidence (prevalence) daného dopadu v (sub)populaci

CRF odhadnutý vztah asociace (*risk rate*) mezi expozicí určité úrovni koncentrace a odezvou v podobě negativního zdravotního účinku

Funkce expozice-odezva

- zjednodušení komplexních vztahů mezi expozicí a škodlivým (nejen) zdravotní účinkem
  - účinky v podobě (předčasné) úmrtnosti a nemocnosti)
  - dominantní pozornost - prachové částice (PM_{10} , $PM_{2.5}$, UFP), NO_x a ozón
- zkoumány dopady krátko- a dlouhodobé expozice (časové řady vs. kohortové studie)
- až v poslední době se rozvíjejí 2-polutantové modely, které umožňují rozlišit efekty často souběžně působících škodlivin
- v konsolidaci stavu poznání a odvození CRF významné zapojení WHO – podkladová studie pro CAFE CBA (2003), projekty REVIHAAP a HRAPIE pro TSAP CBA (2013)

Kvantifikace (fyzických) dopadů (pokračování)

příklady CR funkcí pro expozici PM_{2.5} a PM₁₀

účinek na zdraví	relativní riziko (95% i.s.) na 10 µg/m ³	požadovaná míra četnosti účinku	věková skupina	metrika
úmrtnost (všechny příčiny)	1.062 (1.040–1.083)	dle úmrtnostních tabulek ($\sim e^{8.16-0.0448*LE}$)	dospělí 30 let a starší	PM2.5, roční průměr
hospitalizace s respiračními onemocněními	1.019 (0.9982–1.0402)	1228 případů na 100 000 osob (MKN J00-J99)	všechny	PM2.5, denní průměr
hospitalizace s kardiovaskulárními onemocněními	1.0091 (1.0017–1.0166)	2850 případů na 100 000 osob (MKN I00-I99)	všechny	PM2.5, denní průměr
incidence chronické bronchitidy	1.117 (1.040–1.189)	3.9 případů na 1000 dospělých	27 let a více	PM10, roční průměr
prevalence bronchitidy u dětí	1.08 (0.98–1.19)	průměrná prevalence 18.6% (PATY)	6-12 let	PM10, roční průměr
dny s omezenou aktivitou (RAD)	1.047 (1.042–1.053)	1 900 000 RAD za 100 000 osob ve věku 18-64 za rok	18-64 let	PM2.5, roční průměr

Zdroj: WHO/HRAPIE project: recommendations for concentration–response functions for cost–benefit analysis

„Česká sada“ ocenění dopadů na zdraví

zdravotní účinek	Kč za případ (rok)
zvýšené riziko úmrtí - VOLY (chronické)	459 000
zvýšené riziko úmrtí (kojenecká úmrtnost)	23 200 000
chronická bronchitida (nový případ)	770 000
hospitalizace s respiračními chorobami	8 300
den s omezenou aktivitou	1 030
den s mírně omezenou aktivitou	300
akutní respirační příznaky u dětí	710
příznaky onemocnění dolních cest dýchacích	435
záchvat/užití bronchodilatátoru u astmatiků	830
dny s kašlem	300
dny pracovní neschopnosti	3 100

Zdroj: Máca a kol. (2013) Metodika kvantifikace externích nákladů dopravy

Ocenění přínosů zavedení nízkoemisní zóny v Praze

- NEZ stanovena podél městského okruhu, omezení vjezdu se týká:
  - osobní a nákladní automobily se vznětovými motory – vozidla splňující mezní hodnoty EURO 4 nebo vyšší
  - osobní automobily se zážehovými motory – vozidla splňující mezní hodnoty EURO 1 nebo vyšší
- pokles imisní zátěže v centrální části Prahy, nárůst na okrajích NEZ
- ekonomické vyčíslení přínosů ze zamezených emisí PM a NO₂

		PM ₁₀	PM _{2.5}	NO ₂ *
dotčená populace	osoby	417 049	444 776	475 836
ekon. ocenění dopadů	Kč	-2.9 mil.	-38 mil.	-101 mil.
podíl na celkových dopadech	%	0.34	0.34	1.88
<i>z toho</i>				
- populace v centrální části	osoby	401 171	423 081	402 793
- ekon. ocenění dopadů	Kč	-3 mil.	-39 mil.	-136.7 mil.
- populace na okraji NEZ	osoby	15 878	21 695	73 043
- ekon. ocenění dopadů	Kč	80 tis.	1 mil.	35.7 mil.

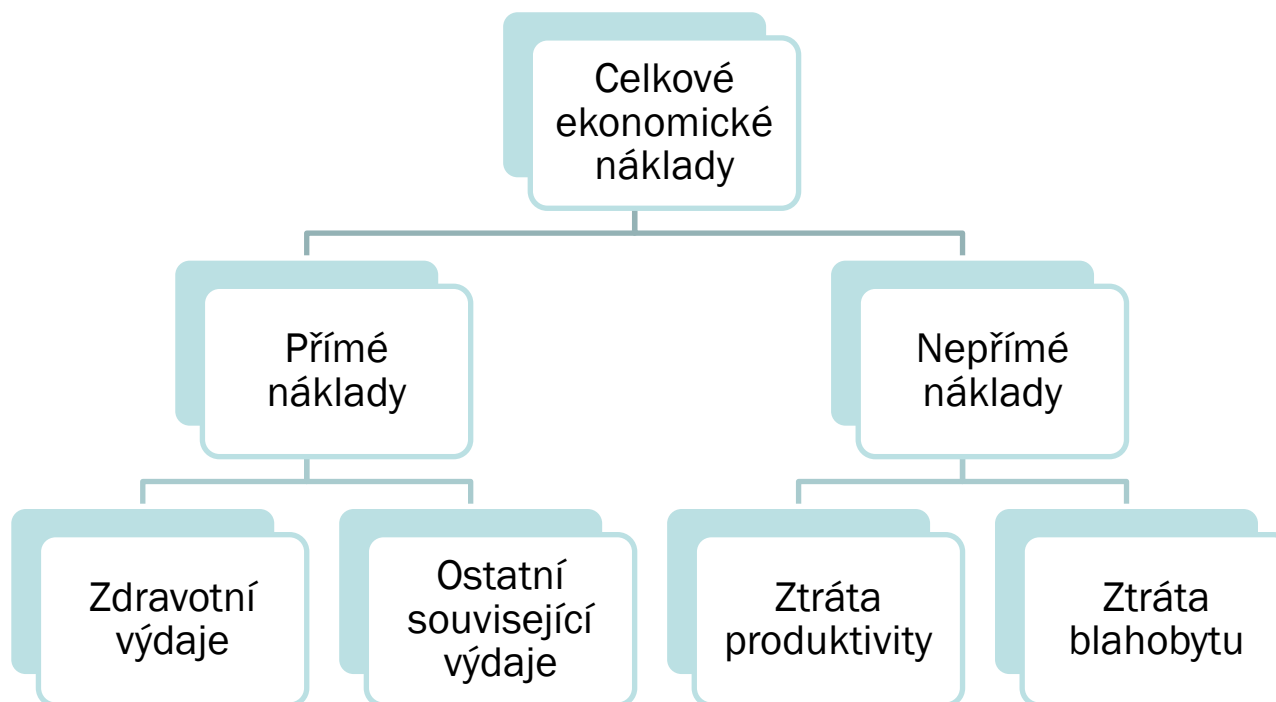
*předběžné odhady, potenciální překryv dopadů v podobě předčasné úmrtnosti s PM_{2.5}

Část II.

OCEŇOVÁNÍ DOPADŮ NA ZDRAVÍ: PŘÍSTUPY

Oceňování dopadů na zdraví

- vše od nákladů vynaložených na prevenci, léčení po dobu nemoci, ztráty produktivity u ekonomicky aktivních až po averzi k riziku úmrtí, bolesti a nepohodlí během nemoci

Přístupy k oceňování

- přístup lidského kapitálu („human capital“) – pohlíží na člověka jako zdroj budoucích příjmů (národního důchodu)
  - nemocnost / pracovní neschopnost a předčasná úmrtnost se projevují na národním důchodu → snižuje se blahobyt společnosti
  - fakticky „účetní“ pohled – nedovoluje zahrnout tržně neoceněné statky (zvl. bolest a ztrátu pohody/kvality života)
  - vychází z něj přístup cost-of-illness
  - používá mj. ČSÚ pro satelitní zdravotnické účty
- přístup subjektivní teorie hodnoty – vychází z ekonomie blahobytu (užitková funkce)
  - kompromis při rozhodování mezi výdaji na zdraví a ostatní spotřebou při rozpočtovém omezení (ex-ante vnímání rizika)
  - měřítko - ochota platit/ ochota přijmout kompenzaci (*WTP/WTA*)
  - odvození ochoty platit / přijmout kompenzaci:
    - hédonický mzdový diferenciál (např. riziko prac. úrazu)
    - metody podmíněného hodnocení a výběrového experimentu

Ztráta blahobytu a riziko úmrtí

- z pohledu teorie užitku je to mezní hodnota snížení rizika úmrtí, kterou je jedinec ochoten směnit za důchod (spotřebu)

2 konceptuální přístupy:

- ochota platit za snížení rizika úmrtí (perspektiva „zachráněného života“)
~ mezní hodnota bezpečnosti (VPF/VSL)
  - snížení rizika úmrtí o 1 :1000 v populaci 1000 osob je shodné jako „záchrana“ jednoho života v téže populaci
  - vyhnutí se předčasnému úmrtí (VSL) se týká typicky nehod a pracovních úrazů
- ochota platit za změnu délky dožití (perspektiva „prodloužení života“)
  - v kontextu dopadů znečištění ovzduší ztráta očekávané délky dožití
  - změna délky dožití je mnohem kratší (v řádu měsíců)
  - kohortové studie nerozlišují zda malé snížení délky dožití postihuje velkou část populace nebo naopak (atributivní frakce není pozorována přímo)

Oceňování nemocnosti

- ochota platit za vyhnutí se nemoci (snížení rizika) $\geq$ náklady prevence (aktivita, výdaj) a/nebo výdaje na léčení
- WTP(změna_rizika) = ztráta užitku vlivem nemoci + náklady příležitosti času nemoci (oceněné příjmem)
- komponenty ochoty platit
  - výdaje na léčení („cost-of-illness“)
  - ztráta příjmu
  - nepohodlí (dis-welfare)

Přímé a nepřímé náklady

Náklady na léčení

Přímé zdravotní náklady

- náklady spojené se zdravotní péčí při prevenci, zjištění diagnózy, léčení onemocnění, rehabilitaci, následné péči, léky, zdravotní pomůcky apod.

Ostatní (související) přímé náklady

- převážně soukromé výdaje spojené např. se zvláštní dietou, domácí péčí, dopravou apod.

Ztráta produktivity

Náklady absencí

- mzdové náklady na zastoupení práce neschopných zaměstnanců
- ztráta produktivního času
- nižší míra spokojenosti zákazníků a spotřebitelů
- nižší kvalita zboží / služeb → oslabení pozice na trhu

alternativně metoda frikčních nákladů

- komplexnější model (vyžaduje modelování ztráty produktivity), omezeně konzistentní s ekonomickou teorií

Rakovina plic - náklady léčení

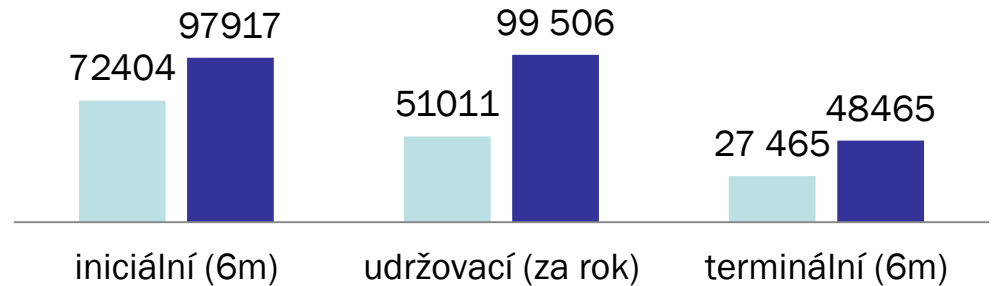
přístup incidence:

$$IC + \sum_{i=1}^n \left[P_i \cdot \left(\frac{MC}{2} + TC \right) + \pi_i \cdot MC \right]$$

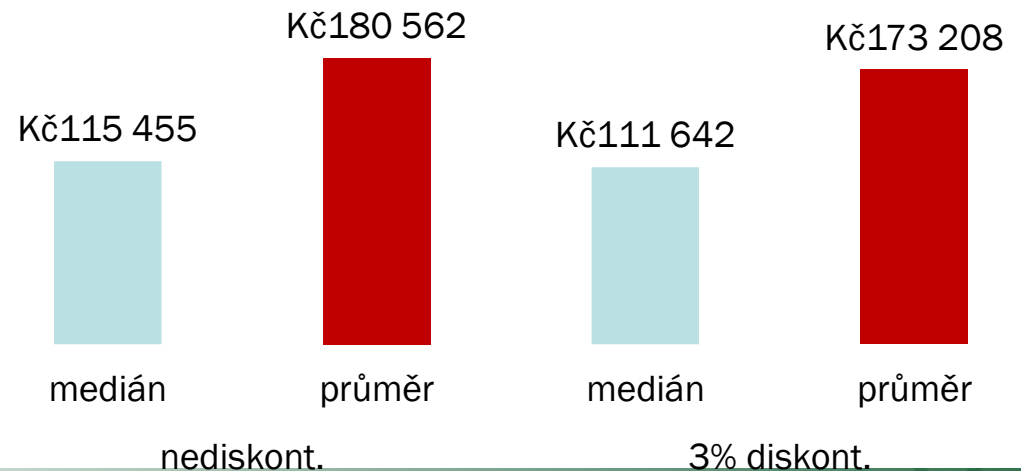
COI Handbook (EPA 2002)
 data: VZP (rok 2007) – náklady na
 léčení pacientů s diagnózou
 novotvaru plic za období 3 let
 pravděpodobnost přežití podle
 EUROCORE III

náklady na léčení

■ medián ■ průměr

celkové průměrné náklady

Rakovina plic - nepřímé náklady

- **ztráta produktivity**
  - pouze cca 25% diagnostikovaných případů u ekonomicky aktivních osob
  - prům. trvání prac. neschopnosti – cca 180 dní →
přibližná ztráta produktivity 380 tis. Kč
- **ztráta blahobytu**
  - ochota platit za snížení rizika úmrtí na rakovinu odvozena v projektu FP6 EXIOPOL: VSL ~31 mil. Kč

Část III.

EMPIRICKÝ VÝZKUM V COŽP UK

Valuační studie - morbidita

akutní respirační onemocnění u dospělých (projekt VaV MŽP, 2005)

- 5 zdravotních stavů (s různým stupněm závažnosti vč. hospitalizace)
- CVM (N = 801, v 5 regionech ČR)

akutní respirační onemocnění u dětí (projekt VaV MŽP, 2005)

- bronchitida (lehká a těžká), laryngitida, astmatický záchvat
- CVM (N = 460, květen 2005, Teplice a Prachovice)
- COI + ztráta produktivity

chronická respirační onemocnění (FP6 HEIMTSA, 2010)

- 3 stupně CHOPN, astmatický záchvat
- CVM a *chained standard gamble* (6 evr. zemí, N = 12000, září 2010)

dopady expozice chemickým látkám (studie pro ECHA, 2013-4)

- senzitivace, dávková toxicita, fertilita, rozvoj dítěte, rakovina
- CVM +SCE (CZ+IT+NL+UK, N=4x667, listopad 2013-duben 2014)

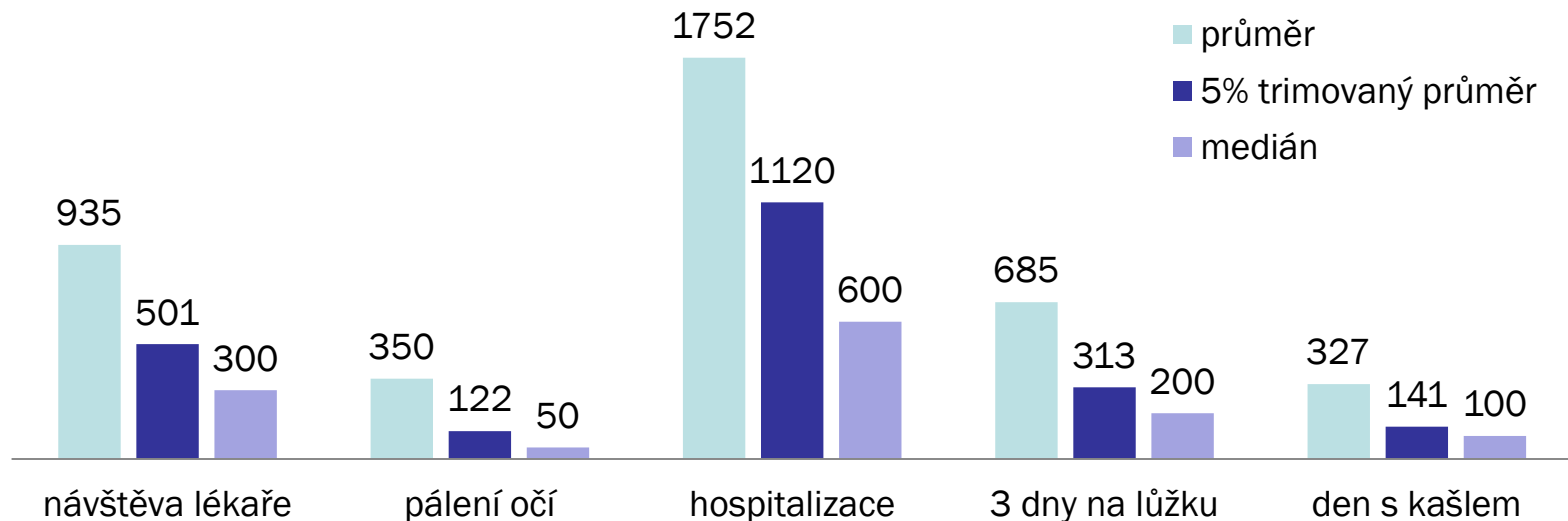
Akutní respirační onemocnění u dospělých

CÍL

- zjistit referenční hodnotu zdraví srovnatelnou s obdobnými zahraničními výzkumy
- testovat modely vysvětlující ochotu platit na základě socioekon., demograf., postojových a dalších charakteristik a kontextu

VYSVĚTLUJÍCÍ PROMĚNNÉ

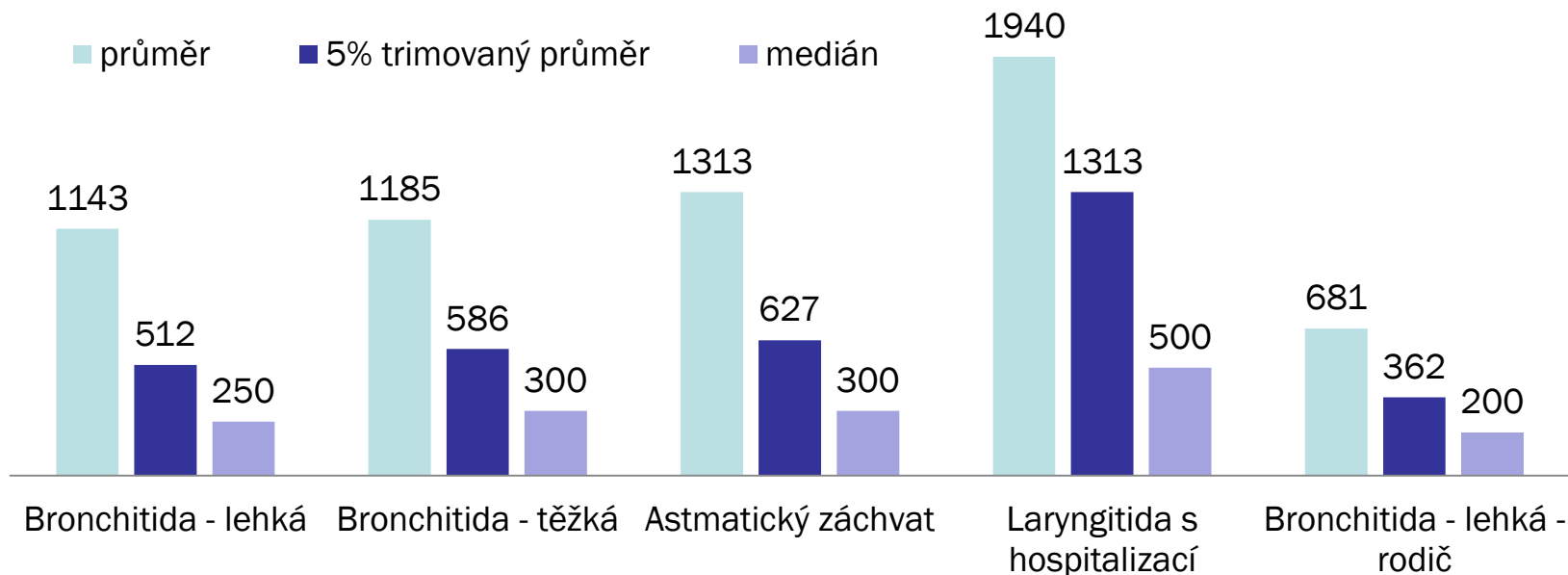
- bydliště v centru (+)
- bolest spojená s nemocí (+) či dřívější zkušenost (+)
- materialistická orientaci (-)
- nejednoznačný vliv příjmu (+/0)

Akutní respirační onemocnění u dětí

VYBRANÉ ZÁVĚRY

- zkušenost s astmatem ovlivňuje WTP
- rozdíl mezi okresy není signifikantní
- preventivní opatření mají vliv na WTP
- nesignifikantní vliv chování s dopadem na zdraví jako nezamýšleným účinkem
- rodičovský altruismus má pozitivní vliv na výši WTP
- nejsilnější vliv má ekonomická situace

Chronická respirační onemocnění

významná kategorie dopadů v hodnocení
kvality ovzduší

ExternE – 6.RP IP HEIMTSA

sběr v 6 zemích (CZ, DE, FR, GR, NO, UK)

CVM + chained standard gamble

VYSVĚTLUJÍCÍ PROMĚNNÉ

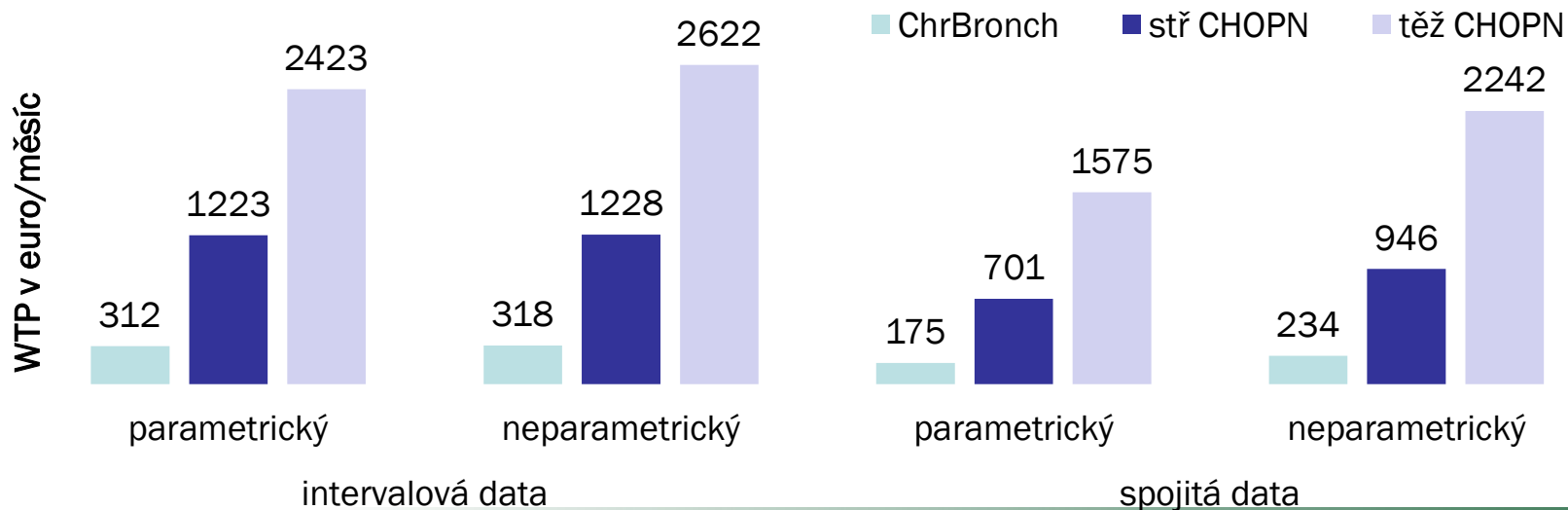
země: CZ (-)

příjem (+)

věk (-)

vzdělání (+)

diagnóza chron. nem. (-)

Valuační studie - mortalita

ocenění rizika úmrtí z respiračních a kardiovaskulárních nemocí u dospělých

- (FP5 cCASHh, CVM; 2004-2005)

ocenění ochoty platit za prodloužení průměrné očekávané délky dožití o 3 (nebo 6) měsíců

- (FP6 NEEDS, CVM; 2005-2007)

ocenění rizika úmrtí u dětí a dospělých z respiračních nemocí, silničních nehod a rakoviny

- (FP6 VERHI-Children, CCE; 2007-2009)

ocenění rizika úmrtí u dospělých z respiračních nemocí, rakovin a nespecifikovaných příčin

- (FP6 EXIOPOL, CVM; 2008-2010)

odhad mzdového diferenciálu pro pracovní rizika u zaměstnané populace

- (MPSV PRÁCE, 2006-2008)

Valuační studie - mortalita

vybrané výzkumné otázky -

- kontext životního prostředí – zpravidla zvyšuje hodnotu VSL
- ochota platit za snížení rizika pro sebe a své dítě
- vliv druhu rizika smrti / „prémie“ za útrpnou příčinu smrti (typicky rakoviny)
- vliv času, kdy ke snížení rizika dojde (~latence) a jak dlouho trvá
- vliv podoby opatření vedoucího ke snížení rizika (individuální aktivita vs. opatření veřejné politiky)

Studie ECHA – senzitivace a dávková toxicita

- ocenění vybraných dopadů environmentální a spotřebitelské expozice chemickým látkám
- opora pro socio-ekonomické analýzy v procesu hodnocení, autorizace a omezení chemických látek podle evropské chemické legislativy REACH
- odvození ochoty platit za vyhnutí se kožní a respirační senzitivaci a dávkové toxicitě (akutní renální selhání)
- dotazníkové šetření, metoda podmíněného hodnocení (CVM) a zřetězeného standard gamble

Zdravotní účinek	Ochota platit (€/případ)
Akutní dermatitida (lehká)	300
Chronická dermatitida	1,150
Akutní selhání ledvin	600
Respirační senzitivace	17.5

Studie ECHA: fertilita a rozvoj dítěte

- Přirozené i vnější faktory infertility
  - věk, délka během které se pár snaží počít, frekvence styku, životní styl, aj.
  - **kvalita životního prostředí, chemické látky v prostředí**

- Odvozené preference a ochota platit - FERTILITA
  - asistovaná reprodukce (in vitro fertilisation, IVF)
  - **snížení rizika infertility (zvýšení šance početí)**
  - cenu dítěte není možno vyjádřit, ale z WTP za změnu rizika odvozujeme hodnotu **„statistického dítěte“** nebo **„statistického případu“** → ~ 350 000 Kč

- Odvozené preference a ochota platit – ROZVOJ DÍTĚTE
  - pravděpodobnost **vrozených vad** (malých, vnější části těla, vnitř. orgánů)
  - pravděpodobnost **velmi nízké porodní váhy** (< 1 500 gramů), s kterou mohou být spojené neurosenzorické problémy, problémy s chováním, nebo poruchy učení a omezení intelektuálních dovedností – ocenění statistického případu VNPV ~5 mi. Kč

Studie ECHA: rakovina

Výběrový experiment

- Snížení rizika, že člověk **onemocnění rakovinou**
- Zvýšení **podmíněné pravděpodobnosti přežití** (*za podmínky, že onemocní rakovinou*)
- Důsledky na **kvalitu života** (*za podmínky, že onemocní rakovinou*)
- **Míra bolesti** (*za podmínky, že onemocní rakovinou*)
- **Náklady** programu

Předběžné výsledky

- WTP za snížení rizika **nepodmíněné pravděpodobnosti onemocnění rakovinou** o 1 ku 1000 během 5 let cca 50,000 Kč
- **hodnota statistické života** (VSL) pro rakovinu: ≈50 mil. Kč
(srovnatelně s výsledky VERHI projektu VSL pro rakoviny ≈30 mil. Kč)
- Mezní užitek za snížení pravděpodobnosti onemocnění rakovinou je o 2 řády vyšší než mezní užitek ze zvýšení podmíněné pravděpodobnosti přežití

Závěrečné shrnutí

- existuje relativně ucelený model pro ekonomické hodnocení dopadů znečištění na zdraví
- jednoznačně ukazuje, že znečištění má významné ekonomické dopady
- vhodný pro posuzování alternativ politik či projektů (RIA, EHIA) – hojně používaný pro hodnocení politik v oblasti ochrany ovzduší (Göteborgský protokol, CAFÉ, TSAP atd.)
- pro peněžní ocenění dopadů jsou k dispozici původní odhady na populaci ČR
- postupné rozšiřování i na další environmentální expozice
- komplexní hodnocení s významnou mírou nejistot → stále „jen“ podpůrný nástroj rozhodování!

DĚKUJI ZA POZORNOST

vojtech.maca@czp.cuni.cz